

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 6 Sayı: 28 Volume: 6 Issue: 28

Güz 2013 Fall 2013

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TÜRK MÜZİK KÜLTÜRÜNÜN BATI MÜZİĞİ'NE YANSIMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME
AN ANALYSIS OF THE REFLECTION OF THE TURKISH MUSIC CULTURE ON THE
WESTERN MUSIC

Zeynep BARUT*

Öz

Müzik, Türk kültürünün önemli bir unsurudur. Türk müzik kültürü ise, Türklerin tarih sahnesine çıkışlarından başlayarak günümüze kadar ulaşan Türk halkına özgü müziksel düşünce ve ifade biçimidir.

Türkler, tarih boyunca çok geniş bir coğrafi alana yayılmış olup, buralarda birtakım farklı müzik kültürleriyle etkileşim içine girmişlerdir. Bu etkileşimler sonucunda Türk müzik kültürü pek çok koldan beslenmiş ve zengin bir yapıya kavuşmuştur. Gerek ses sistemi, makamları ve kullanılan ritimlerin farklılığı nedeni ile Türk Müziği araştırmacılar için daima ilgi ve merak konusu olmuştur. Böylesine zengin bir kültür mirasının izlerini batı dünyasında net bir biçimde görebiliriz.

Ulusal kültürümüzün doğudan batıya akışının incelendiği bu çalışmada; Türk müziğinden etkilenerek dünya müzik mirasımıza katkıda bulunan batılı müzikçiler ve eserleri tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Müzik Kültürü, Türklerde Askeri Müzik, Batı Müziği.

Abstract

Music is an essential component of Turkish culture. As for the Turkish music culture, it is musical way of thinking and expression unique to Turkish people, which has lived up until today since the appearance of Turks on the stage of history.

Turks have spread across a vast geographical area throughout history and have interacted with different music cultures. As a consequence, Turkish music culture has been nourished by various branches and has gained a rich structure. Turkish music has always been an object of interest and curiosity for researchers in terms of its sound system, "Makams", and the distinction of the rhythms used. We can see the traces of such a rich cultural heritage clearly in the Western World.

In this study, which examines the flow of our national culture from the East to the West, Western musicians who contributed to our global music heritage being influenced by Turkish music and their pieces will be presented.

Keywords: Turkish Music Culture, Turkish Military Music, Western Music.

Giriş

Kültür, bir toplumun ürettiği maddi ve manevi değerler bütünüdür. Toplulukları millet haline getiren şey, kültürleridir. Tarih boyunca göçler, doğal afetler, savaşlar, ticaret, misyonerlik gibi çeşitli faktörler, farklı kültürlerin karşılaşmasında zemin oluşturmuştur.

* Öğr. Gör., İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı, Çalgı Eğitimi Bölümü.

Kültürün vazgeçilmez ve etkin bileşenlerinden olan müzik, pek tabiidir ki bu tür süreç ve oluşumların dışında kalmamıştır (Kalyoncu 2005: 310). Türkler, tarih boyunca çok geniş bir coğrafi alanda farklı müzik kültürleriyle etkileşim halinde olmuşlar ve Türk Müzik kültürü pek çok koldan beslenmiş, zengin bir yapıya kavuşmuştur. Gerek ses sistemi, makamları ve kullanılan ritimlerin farklılığı nedeni ile Türk Müziği araştırmacılar için daima ilgi ve merak konusu olmuştur. Böylesine zengin bir kültür mirasının izlerini Batı dünyasında net bir biçimde görebiliriz.

Türk ulusunun tarih sahnesinde var oluşundan itibaren müzik; yaşamın tamamen içinde yer almış, özellikle de Askeri Müzik Türk kimliğine uygun olarak gelişimini ve önemini her dönemde hissettirmiştir.

"Türklerde askeri müziğin ilk belgeleri VIII. yüzyılda yazılmış olan Orhun(Göktürk) yazıtlarında¹ karşımıza çıkmaktadır. Burada, Mehterin (Dünyanın en eski askeri bandosu) atası olarak kabul edilen Tuğ takımlarından² bahsedilir. Mehter Müziği'nin var olduğu, etkisinin en fazla hissedildiği yer şüphesiz ki savaş meydanlarıdır. Mehter, savaş meydanlarında askere verdiği güç ve sağladığı moral desteğin yanı sıra barış zamanında da gücün, ulusun, hâkimiyetin ve hükümdarın sesi olmuş, toplumun her kesiminde kabul görmüş ve özellikle de Osmanlı döneminde büyük bir güç kazanmıştır. Türk Müziği bestecilerinin çoğu "Mehter" için de besteler yapmışlardır. Bu bestelerde seçilen güfteler, ulusal kimliğimize uygun düşen -askeri müzik kapsamında değerlendirilebilen unsurları içermektedir". (Barut, 2006: 2)

Mehter takımları "kat" tabir edilen bölümlerden oluşur, her takım değişik sayılarda katlardan meydana gelirdi. Her bir kat ; bir davul, bir zil, bir nakkare, bir boru, bir zurna ve çevgani adı verilen iki okuyucudan oluşmaktaydı. İcracıların sayısı mehterin bağlı bulunduğu devlet adamının mevkii ve rütbesine göre şekillenirdi. Türk hakanları dokuz sayısını uğurlu saydıklarından tören takımları dokuz kattan oluşurdu. Bu sayı sonraları, on iki hatta on altıya kadar yükselmişti. Padişah sefere çıkacağı zaman bu sayı daha da artırılır idi.

Resim 1: Mehter Takımı

¹ M.Ö. 8.yy başlarında Moğolistan'ın Kuzeyinde Baykal gölünün güneyinde Orhun ırmağı vadisindeki Koşo-Saydam gölü yakınlarında Göktürk hükümdarı Bilge Kaan dönemine ait altı adet yazılı dikilitaş, ilk defa 1889 yılında Finli bir araştırmacı tarafından saptanmıştır.

² Hunlardan Osmanlılara kadar olan dönemlerde askeri müzik topluluklarına verilen isim. Eski Türklerde tuğ takımında yer alan enstrümanlar; zurna, boru, kös, davul ve zil'dir.

Avrupalılar Mehter Müziğini "Yeniçeri Müziği" olarak adlandırmışlardır. Mehter müziği savaş alanlarında askere manevi destek vermesinin yanı sıra habercilik işlevini de yerine getirmektedir. Sustuğunda geri çekilmek gibi (Kalyoncu 2005: 312).

Batı Dünyasında "Türk" teması ve müziğine yoğunlaşan ilgi; özellikle 16.yy'da askeri gücünün doruğunda olan Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki diplomatik, siyasi ve askeri münasebetleri doğrultusunda gerçekleşmiştir (Kalyoncu 2005: 319).

"Batı ile etkileşimin ilk örneklerinin, Osmanlı Mehter Takımı vesilesiyle gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Mehter, Batı'da iki kanal üzerinden tanınmıştır. Bu tanışıklık ya savaş alanlarında ya da Osmanlı ülkesine gelen seyyahların kaleme aldıkları eserler vasıtasıyla olmuştur. Osmanlı devletine gönderilen yabancı elçilerle, Osmanlı ülkesinden gelen elçiler de mehterin tanınmasında önemli roller oynadılar. Mehter müziği Avrupa'da özellikle Avusturya üzerinden yayılmıştır. Bunun da en temel iki nedeni Osmanlı-Avusturya savaşları ve Osmanlıların Avusturya ile oldukça sık kurdukları diplomatik temaslardır. Mesela 1665'te elçilik görevi ile bu ülkeye gönderilen Kara Mehmet Paşa, beraberinde getirdiği mehter takımına şehir içinde gösteriler düzenletmişti. Avusturya'daki mehter dinletileri bununla da sınırlı kalmamıştı. Karlofça Anlaşması'ndan hemen sonra diplomatik ilişkileri başlatmak amacıyla Viyana'ya gönderilen İbrahim Paşa da benzer bir gösteri düzenletmişti. 1718'deki Pasarofça Anlaşması'nın hemen ardından giden elçimiz Silahdar İbrahim Paşa tarafından da benzer dinletiler devam ettirildi. 18. yüzyıl başlarında Lehistan kralı 2. Augustus, mehter müziğinden çok etkilendi ve dönemin padişahından kendisi için bir mehter takımını Polonya'ya göndermesini rica etti. Leh kralının bu ricası kırılmayarak 12-15 müzisyenli bir ekip Polonya'ya gönderildi. Ancak istek bununla da sınırlı kalmadı. Benzer bir talep Rus çariçesi Anna'dan geldi. Çariçe Anna, İstanbul'da Lale devrinin yaşandığı bir sırada, 1725 yılında İstanbul'a bir adamını göndererek mehter takımı edindi. 1741'de Avusturya Habsburgları'nın başkenti Viyana'da da daimi bir mehter takımı bulunuyordu. Bu devleti, hemen kuzeyde bulunan Prusya takip etti. Artık Avrupa'da mehter takımının bulunmadığı bir saray neredeyse yok gibiydi." (Kaya, 2012: 3)

17.yüzyılda Osmanlıların Avrupa'nın ortalarına kadar ilerlemesi, Mehter müziğinin içinde barınan bir çok unsurun Avrupa müziğine de girmesine yol açmıştır. Bunların başında kös (büyük davul), zil gibi yüksek volümlü vurmali çalgılar gelir.

Resim 2 : Köş

Mehter Müziği'nin etkisi 17. yy ve 19. yy arasında tüm Batı dünyasını etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkar.

Alla Turca

Alla Turca, İtalyanca olup "Türk üslubuna göre/Türk üslubunda" anlamını taşımaktadır. Bu terim Batı Müzik kültüründe; Türk Askeri müziğinden (Mehter Müziği /Yeniçeri Müziği) alınan bazı unsurların işlenmesi ile ortaya çıkan bir üslubu veya akımı ifade eder (Kalyoncu 2005: 311). Alla Turca üslubunu, vurgulu, güçlü, cümlelerin sıkça tekrarlandığı, kendine has farklı ritimler, yüksek volümlü çalgılar (Kösler, Çevgen, Nakkare, Zil) Türk ve Türklükle ilgili temaların kullanıldığı, tek sesli melodik yapıya sahip, güçlü bir ifade biçimi olarak tanımlayabiliriz.

Resim 3: Nakkare

Alla Turca Eser Örnekleri

Bu üslubu en iyi betimleyen ve çok bilinen örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- W.A.Mozart (1756-1791), "Saraydan Kız Kaçırma" üç perdelik opera, K384 ve Piyano sonatı no. 11, K331 Bölüm 3 (Alla Turca)

"Üç perdelik bu eser, 16.yy ortalarında Selim Paşa'nın sarayında geçer. Müzik araştırmacıları, Mozart'ın bu operasının bestelendiği dönemde (1781), "Türk Akımı"nın Avrupa'nın genelinde ve özellikle Viyana'da moda olduğundan bahsederler. Bunun temelinde de tarihi olayların yattığı bir gerçektir. Bestecinin, Türk temalı bir diğer eseri ise, çok tanınan ve sevilen la majör 11 numaralı K331-300i eser sayılı piyano sonatının "alla Turca" başlıklı üçüncü bölümüdür. 2/4'lük vuruşta ve çabukça tempoyla yorumlanan bu bölüm, yeniçeri müziğini Mozart'ın kulağından bizlere duyurur. Mozart'ın da dönemin diğer Viyanalı bestecileri gibi, kenti iki kez kuşatan Türkler'in özellikle mehter müziğinden etkilendikleri böylelikle kanıtlanmış olur." (Okan, <http://www.turkishmusicportal.org/article.php?id=41&lang2=tr>)

Mozart'ın bir diğer eseri ise 1780 yılında Salzburg ta bestelenen "Zaide" adlı operasıdır. Eser; Kanuni Sultan Süleyman Han'ın haremde bir tutsak olan Zaide ve taşoaklarında çalışan bir köle olan Gomatz'ın aşkını konu alır.

- Ludwig van Beethoven (1770-1827), op. 113, "Atina Harabeleri"nden "Türk Marşı"

Mozart'ın ardından, 1770-1827 yılları arasında yaşamış olan Ludwig van Beethoven da 1811 yılında yazdığı op.113 eser sayılı "Atina Harabeleri" adlı eseri içerisinde yer alan bir "Türk Marşı" yazmıştır.

Beethoven'ın 1822 yılında dört el piyano için yayımladığı "Marcia Alla Turca"sı da neredeyse Mozart'ınki kadar popüler olmuş bir başka örnektir.

"Türk temalı eserler veren besteciler arasında, Türk müziğinden Mozart'ınki kadar net ezgisel özellikler taşımasa da, 19.yy.a baktığımızda Johannes Brahms ve Modest Mussorgsky'nin iki eseri dikkatimizi çeker. 1839-1881 yılları arasında yaşamış olan Modest Mussorgsky, "Kars'ın İşgali" adlı Marş türündeki eserinde, özellikle üfleli çalgılar tarafından

duyurulan ve Türk müziğini andıran küçük bir motif vardır. Bu marş, bestecinin nadir çalınan eserlerinden biridir. Sözlerinin Türklerden esinlenilerek yazıldığını bildiğimiz bir diğer 19.yy bestecisi olan Johannes Brahms'ın eseri ise op.64, Koro ve Piyano için Dörtlüsü'nden "Fragen" (Sorular) başlıklı bölümdür. George Friedrich Daumer'in metni üzerine yazılmış olan bu koral eserde de ezgisel bakımdan Türk müziği ile etkileşim yoktur ancak bestecinin konuya olan ilgisini gösterir." (Okan, <http://www.turkishmusicportal.org/article.php?id=41&lang2=tr>)

Dünya Müziğine tartışmasız damgasını vuran bu büyük dehaların, Türk Müziğine ilgi duymuş olmaları ve Türk Müziği motiflerini eserlerinde kullanarak ya da ana teması Türk/Türklük olan eserler vermiş olmaları, Batı dünyasının belli dönemlerde müziğimize olan yoğun ilgisini net bir biçimde yansıtır.

"Bu süreçten farklı iletişim ise Strauss ailesi ile gerçekleşmiştir. 19. Yüzyılda yaşamış müzisyen Strausslar'ın Osmanlı sultanlarına ve devlet adamlarına ithaf ettikleri birçok eser vardır. Baba Johan Strauss'un Fethi Ahmet Paşa'ya ithaf ettiği (Op.96) *Balo Havai Fişekleri Valsi*, Fransız Isaac Strauss'un Sultan Abdulmecid'e ithafen bestelediği *Constantinople Polkası*, Eduard Strauss'un Sultan Abdulaziz'e bestelediği (Op.88) *Arz-ı Tanzimat Valsi 3* ve "Vals Kralı" olarak bilinen oğul Johann Strauss'un Sultan II. Abdulhamid'e ithaf ettiği Op.444 numaralı *Doğu Masalları Valsi* bunların en bilinenleridir. Ayrıca baba Johann Strauss'un İngiltere Kraliçesi Victoria'nın taç giyme töreni vesilesiyle 1838'de Londra'da besteleyip çaldığı *Sultan Valsi* ve *Türk Valsi* de bulunmaktadır." (Kaya, 2012: 4)

"Bu sıralamayı değişik müzik formları içerisinde çoğaltmak mümkündür. Alla Turca etkilerini taşıdığı ileri sürülen ve sayıları oldukça fazla olan operalara örnek olarak aşağıdaki bazı eserler sayılabilir.

- 1686: J. W. Frank (1644-1710), *Kara Mustafa*
1692: C. F. Pollarolo (1653-1723), *L'İbraim Sultano*
1754: Francois Leo (?-?), *İl Turca Findo*
1764: C. W. Gluck (1714-1787), *La rencontre imprévue*
1767: M. Haydn (1737-1806), *Pietas in hostem*
1775: J. Haydn (1732-1809), *L'incontro improvviso*
1779: C. W. Gluck, *Iphigénie en Tauride*
1779-80: W. A. Mozart (1756-1791), *Zaide*, KV 344/336b
1782: W. A. Mozart, *Entführung aus dem Serail*, KV 384
1784: J. Becker (?-?), *Die Erstürmung von Belgrad*
1795: N. Piccini (1728-1800), *İl finto Turco*
1800: F. X. Süßmayer (1766-1803), *Soliman II*
1811: C. M. v. Weber (1786-1826), *Abu Hasan*
1813: G. Rossini (1792-1868), *İl Turco in Italia*
1814: F. P. Schubert (1797-1828), *Des Teufels Lustshloß*, D. 84
1826: C. M. v. Weber, *Obero*

Alla Turca etkilerini taşıdığı ileri sürülen çalgısal eserler için, aşağıda bazı örnekler sıralanmıştır.

- 1701: J. J. Fux (1660-1741), *Turcaria Senfonisi*, K 331
1749: J. Haydn, *Askeri Senfoni*, Hob. 1/100, 2. bölüm
(?): S. Brossard (1655-1756), *Marche des Janissaires/Yeniçeri Marşı*
(?): J. C. Bach (1735-1782), *Üflemeliler Senfonisi*, Nr. 4
1775: W. A. Mozart, 5. *Keman Konçertosu*, KV 219, 3. bölüm
1778: W. A. Mozart, *Piyano sonatı*, KV 331, 3. bölüm
Yaklaşık 1798: F. X. Süßmayr, *Turchesa Senfonisi*, 3. ve 4. Bölüm
1813: L. v. Beethoven (1770-1827), *Wellingtons Sieg-Die Schlacht bei Vittoria/Wellington Zaferi-Vittoria Meydan Muharebesi*, op. 91
1821: A. Romberg (1767-1821), 4. *Senfoni "alla turca"*, op. 51
1824: L. v. Beethoven, 9. *Senfoni*, op. 125, final
1880: M. Mussorgsky (1839-1881), *Die Einnahme von Kars/Kars'ın Fethi*" (Kalyoncu 2005: 317-319).

Yukarıda belirtilen müzik dünyasının büyük bestecileri tarafından oluşturulan bu eserler, Avrupa Kültürünün belli başlı dönemlerde Doğu ve özellikle de Türk kültüründen etkilendiğinin bir işareti olarak değerlendirilebilir.

Batıda gelişen bu anlayış, (Türk Modası) mimarlık, resim, edebiyat ve sahne sanatları alanında da geniş bir rağbet görmüştür(Kalyoncu 2005: 31).

KAYNAKÇA

- AND, Metin (1963). "Türkler ve Türkiye Üzerine Operalar", *Opus Aylık Müzik Dergisi*. S. 1963/6, s. 12-13.
- AKSOY, Bülent (1994). *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- BARUT, Zeynep (2006). *Musical Instruments of the Mehter*, Thirty-Fifth Annual Meeting of the American Musical Instrument Society. The University of South Dakota. Vermillion, USA.
- BARUT, Zeynep (2010). *An Overview of Classical Turkish Music*, 13th Annual Meeting of the Mediterranean Studies Association. The University of Salamanca. Spain.
- EĞECİOĞLU, Ömer (2012). *Müzişyen Strausslar ve Osmanlı Hanedanı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KALYONCU, Nesrin (2005). Alla Turca Stiline Genel Bir Bakış. Eğitim Fakültesi Dergisi. XVIII (2) ,s.309-322.
- KAYA, Emin Erdem (2012). "Yeni Türk Müzik İnkılâbına bir "Hazırlık Evresi" olarak 1826-1920 Dönemi", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. S. 7/1, s.1451-1460.
- SANAL, Haydar (1964). *Mehter Musikisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- OKAN, Sungu (2012). "Türk Temasından Etkilenen Batı Müziği Bestecilerinden Beş Örnek", <http://www.turkishmusicportal.org/article.php?id=41&lang2=tr>
- ÖZTUNA, Yılmaz (1990). *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.